

EL TAE DE SANT MARTÍ: UNA EXPERIÈNCIA D'ATENCIÓ A LA DIVERSITAT AMB ALUMNAT D'INCORPORACIÓ TARDANA

DOLORS FERRER i M. JOSÉ SÁNCHEZ

TAE de l'IES Salvador Seguí de Barcelona i Servei d'Ensenyament del Català – Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya

dolorsferrer@hotmail.com i msanch70@pie.xtec.es

“En qualsevol relació pedagògica el transmissor ha d'aprendre a ser transmissor i l'aprenent ha d'aprendre a ser aprenent”
BERSTEIN, B.

1.-Introducció

La comunicació que presentem a continuació resumeix l'experiència que, com a professores, vam tenir al Taller d'Adaptació Escolar i Aprenentatges Instrumentals Bàsics (TAE) ubicat a l'IES Salvador Seguí de Barcelona durant el curs 2000-2001.

Aquest TAE acollia alumnes estrangers de llengües no romàniques que s'acabaven d'incorporar al sistema educatiu de Catalunya procedents d'onze centres d'ensenyament secundari de Barcelona. El grup el formaven alumnes de diferents nacionalitats, amb edats i graus d'escolarització diversos.

L'objectiu del TAE és proporcionar un coneixement suficient de la llengua catalana i del sistema educatiu perquè l'alumnat es pugui integrar de la millor manera possible en la vida escolar. No és possible, però, plantejar-se l'ensenyament d'unes determinades habilitats (en aquest cas lingüístiques) sense fer al mateix temps una tasca educadora en un sentit més ampli. Per això, vam veure ben aviat la necessitat d'aprofitar les possibilitats que ofereix el TAE per anar més enllà del coneixement de la llengua i del sistema escolar i per fer-ne un element integrador, d'acollida, de donar a conèixer qui som i quins són els valors que conformen el nostre sistema educatiu. En aquest sentit, la nostra proposta didàctica busca, a partir de l'aprenentatge de les habilitats lingüístiques, integrar aquells valors civils que constitueixen la base de la nostra convivència i el respecte a la diversitat cultural.

Tot i tenir una llarga experiència docent en diferents àrees i nivells de l'ensenyament obligatori, ens vam adonar de seguida que, per bé que aquest bagatge ens era molt útil, es tractava d'una situació nova en la qual no tenien cabuda les inèrcies. De fet, vam haver de desaprendre moltes coses per aprendre-les de nou amb una altra concepció, per tal de donar resposta a les necessitats educatives d'aquells nois i noies que iniciaven un nou camí.

2.-Marc general

Durant el curs 1998-99, el Departament d'Ensenyament va posar en funcionament uns cursos que, amb el nom de Tallers d'Adaptació Escolar i d'Aprenentatges Instrumentals Bàsics (TAE), volien donar resposta a la necessitat d'atendre alumnat d'incorporació tardana que arribava als centres de secundària amb desconeixement de la llengua pròpia de l'ensenyament (català) i de l'altra llengua oficial (castellà).

L'organització i funcionament d'aquests tallers van quedar recollits en diferents normatives del Departament d'Ensenyament, les últimes de les quals fins ara són les instruccions aprovades el 4 de juliol de 2001:

“Els Tallers d'Adaptació Escolar i Aprenentatges Instrumentals Bàsics són unitats escolars en les quals s'incorporen transitòriament alumnes que arriben al sistema educatiu de Catalunya durant l'etapa d'educació secundària obligatòria, amb desconeixement de les dues llengües oficials. La seva finalitat és proporcionar a aquest alumnat una aproximació al sistema educatiu dels països que l'acull i introduir-lo al coneixement de la llengua pròpia de l'ensenyament fins a assolir-ne el nivell bàsic.”

Les instruccions estableixen que l'organització pedagògica dels TAE i la formació i coordinació del seu professorat corresponen al SEDEC (Servei d'Ensenyament del Català).

Les instruccions contempnen per a aquests alumnes una escolaritat compartida temporal, ja que, transitòriament, l'alumnat assisteix als matins al TAE i les tardes lectives al centre on està matriculat. S'ha de preveure que les actuacions d'aquests centres estiguin harmonitzades amb els TAE, per tal d'aconseguir una integració més ràpida, i que els alumnes facin algunes activitats o àrees amb el grup al qual estan adscrits, amb aquesta mateixa intenció.

Pel que fa als aspectes curriculars, els continguts dels TAE van adreçats a “proporcionar la competència lingüística, comprensió i producció, corresponent al nivell bàsic de la llengua pròpia de l'ensenyament, introduir els aprenentatges de matemàtiques i de coneixement del

medi social i natural, educar els hàbits escolars (...) i facilitar a aquest alumnat el coneixement de les formes de vida catalana, així com identificar en la nostra realitat els components (lingüístics, culturals i històrics) procedents del seu àmbit cultural.” Els objectius i continguts de les diferents àrees curriculars estan especificats en la programació elaborada pel SEDEC.

La distribució horària és la següent: 10 hores setmanals de llengua catalana, 4 hores setmanals de matemàtiques, 2,30 hores setmanals de ciències socials, 2,30 hores setmanals de ciències naturals, 1 hora setmanal de tutoria i 2,30 hores setmanals d'esbarjo.

El nombre d'alumnes participants en un TAE és d'entre 10 i 22, atesos per dos/dues professors/es a temps complet.

En aquestes instruccions s'estableix igualment que, normalment, la reincorporació de l'alumne al centre de procedència es produirà quan assoleixi una competència comunicativa suficient, comprovada mitjançant una prova individual basada en el nivell llingüístic de la llengua (administrada pel SEDEC), o quan hagi exhaurit el termini màxim d'estada, que és d'un curs acadèmic.

3.-Ubicació del TAE i característiques de l'alumnat

El TAE de Sant Martí està ubicat a l'IES Salvador Seguí de Barcelona, on té assignades dues aules i un seminari. A més, utilitza normalment els recursos i instal·lacions del centre (informàtica, audiovisuals, biblioteca...) i participa en les activitats que organitza el centre, principalment en la celebració de les festes (la Castanyada, Nadal, Carnaval, Sant Jordi...).

PROCEDÈNCIA DE L'ALUMNAT	El grup el formaven alumnes de procedència molt diversa: al llarg del curs vam atendre alumnes del Marroc (32 %), Pakistan (32%), Xina (9%), Rússia (9%), Armènia (9%), Camerun (4,5%) i Polònia (4,5%), amb les diferències culturals que això comporta. S'ha de parar esment, a més, en el fet que dins d'aquests països conviuen sovint ètnies i personalitats culturals diverses. D'altra banda, no caldria haver de dir que en totes les societats es poden trobar diferents orientacions i ideologies pel que fa a les qüestions culturals o religioses. Per tant, no s'ha de caure en l'estereotip de classificar els alumnes simplement per la seva procedència. En aquest sentit, ens vam trobar amb freqüència que la realitat ens desmentia els tòpics.
EDAT	L'edat dels alumnes de TAE és la que correspon a l'ESO. Per tant, dins del grup s'ajunten alumnes que tenen entre 12 i 16 anys.

<p>ESCOLARITZACIÓ PRÈVIA</p>	<p>El grau d'escolarització dels alumnes és molt diferent segons els països de procedència. En alguns d'aquests països l'ensenyament obligatori existeix com a principi legal però no es compleix a la pràctica, especialment en les zones rurals i entre la població femenina. En canvi, altres alumnes vénen de països amb una escolaritat obligatòria consolidada i han fet uns bons aprenentatges. També és important tenir en compte si l'alumne, malgrat que parli una llengua no romànica, ha estudiat alguna llengua estrangera amb alfabet llatí (anglès o francès).</p>
<p>SITUACIÓ SOCIO-FAMILIAR</p>	<p>El fet migratori comporta, moltes vegades, un trencament de la convivència familiar. De vegades emigra uns dels progenitors amb tots o alguns dels fills, l'alumne deixa al seu país el pare o la mare i els germans que fins aleshores han format la seva família. Aquesta situació implica que el progenitor treballa moltes hores i, per tant, els alumnes passen la major part del dia sols i sense rebre l'atenció que necessiten. Gairebé sempre que ens vam trobar amb algun noi o noia que presentava alguna conducta problemàtica, hi havia al darrere alguna d'aquestes situacions.</p> <p>Altres vegades, però, es tracta d'una emigració familiar i això dóna als alumnes un punt de referència molt important, els proporciona una seguretat que fa molt menys traumàtica l'emigració.</p> <p>Les famílies són, en general, molt receptives a les demandes que provenen dels centres educatius i valoren molt la feina del professorat. Tractant-se de persones que han emigrat per motius econòmics i que es troben en el primer moment del procés d'emigració, les condicions materials en les quals viuen molts d'aquests alumnes són més aviat precàries.</p>

I un cop establertes aquestes diferències relacionades amb la tipologia específica de l'alumnat de TAE, s'han d'afegir aquelles que són inherents a cada individu, segons les seves capacitats i la seva personalitat.

Tot això, però, no vol dir que en el TAE no es manifestin unes determinades actituds, pròpies de persones que arriben a una societat diferent i que es troben en una situació difícil per les condicions en les quals han hagut d'emigrar, situació viscuda amb especial intensitat per alumnes que es troben en plena adolescència.

Una de les característiques pròpies del TAE és que el grup no es conforma a principi de curs i es manté més o menys estable, sinó que l'entrada (i sortida) d'alumnes es produeix al llarg de tot el curs. Aquest és un element que s'ha de tenir en compte tant pel que fa al desplegament curricular dels continguts com a l'organització del grup, ja que d'una altra manera es pot convertir en un element distorsionador que dificulta la feina del professorat i repercuteix en l'aprofitament dels alumnes.

4.- Orientacions per a l'acció pedagògica

Els continguts treballats al TAE estan desenvolupats a la programació elaborada pel SEDEC. A partir d'aquest currículum, vam establir que els eixos vertebradors dels nostre projecte havien de ser la llengua i el tractament del valors. També vam veure la necessitat de fer un plantejament interdisciplinari perquè s'han de treballar totes les àrees amb estratègies lingüístiques i perquè a través de totes les àrees podem treballar exponents lingüístics. Tot això es concreta en els punts següents:

- aprenentatge de les habilitats lingüístiques a partir d'un enfocament comunicatiu
- educació en valors
- acció tutorial
- aprenentatge del vocabulari curricular i de les habilitats relacionades amb els procediments de les àrees no lingüístiques
- coneixement del medi social i natural

4.1.- Desdoblaments

Un dels elements bàsics sobre el qual descansa tot el funcionament del TAE és la manera com s'agrupen els alumnes i els criteris de desdoblament. Els agrupaments han de ser flexibles i modificables, tenint en compte el progrés dels alumnes, les necessitats d'aprenentatge (que poden variar al llarg del curs) i les interaccions que es produeixen dins de l'aula.

En cada una de les àrees es fan dos grups, en principi en funció del nivell d'aprenentatges i dels hàbits de treball. S'ha de dir, però, que atès que no hi ha dos nivells sinó molts més, que nosaltres vam resumir en quatre pel que fa a l'àrea de llengua, no sempre és aquest el criteri, ja que no tots els alumnes, fins i tot dins del desdoblament, poden fer la mateixa feina. Tenint en compte això i que igualment s'han de fer subgrups i/o atencions individualitzades, de vegades factors com l'edat o el progrés que han fet són més determinants que el nivell de competència que han assolit per col·locar-los en un grup o l'altre. Així veiem que els més grans prefereixen treballar junts i que el pas del grup més elemental al grup més avançat és un estímul que cal aprofitar, encara que no els correspongui per nivell. Això, com és evident, només es pot establir a través del coneixement progressiu dels alumnes, per la qual cosa cada cert temps cal fer una valoració del funcionament dels grups i modificar-ne la distribució si convé.

Quan les possibilitats de comunicació ho permeten, es poden començar a plantejar activitats adreçades a tot el grup classe. En el nostre cas, aquest treball es va poder començar a fer a final del primer trimestre. Els alumnes que van arribant al TAE i que no es poden incorporar directament al gran grup, en aquestes hores poden rebre una atenció individualitzada per part d'una de les professores i treballar aquelles estructures bàsiques necessàries per possibilitar la comunicació. A vegades, però, en funció de l'activitat, es fa necessària la presència de les dues professores a l'aula. D'altra banda, és molt útil la utilització de material d'autoaprenentatge, en aquest cas una sèrie de fitxes autocorrectives individuals de llengua i matemàtiques, que permeten treballar als alumnes més antics (i ja amb certs hàbits de treball) pel seu compte, mentre nosaltres ens dediquem als que necessiten més atenció. Aquest material obté molt bona resposta però demana molt temps de preparació i no el vam poder desenvolupar tant com hauríem volgut.

Tot i que aquest treball en gran grup presenta dificultats, especialment per aquells que han tingut una escolarització escassa o irregular i que, per tant, tenen pocs hàbits de treball, creiem que és important si tenim en compte que l'objectiu del TAE és preparar els alumnes per integrar-se de la millor manera possible en la vida escolar d'un centre de secundària on aquesta situació, el treball en gran grup, és habitual. Com que hem de partir de la base que en el temps d'estada al TAE no sempre és possible proporcionar els coneixements i el vocabulari curricular que cal per seguir l'escolarització que els correspon per l'edat, ens hem de plantejar un altre objectiu: proporcionar estratègies que permetin treballar de manera més autònoma. Això vol dir fomentar la col·laboració entre l'alumnat, el treball per parelles o en grup, practicar les diferents tipologies d'activitats i de procediments per àrees, incorporar l'ús del diccionari també en les àrees no lingüístiques, proporcionar tant com sigui possible materials d'autoaprenentatge en totes les àrees...

4.2.- Avaluació

És important establir al més ràpidament possible quin és el nivell de l'alumne que arriba al TAE. Per aconseguir aquest objectiu, disposàvem d'una prova inicial enfocada a determinar quins eren els coneixements instrumentals bàsics i les destreses que havien desenvolupat en el seu procés d'escolarització anterior i si coneixien l'alfabet llatí. A partir dels resultats d'aquesta prova i dels hàbits d'estudi que demostrava l'alumne durant els primers dies, l'ubicàvem en el grup corresponent, decisió que era sempre revisable en funció de la seva evolució.

Com que l'alumnat parteix de nivells diferents, és important dissenyar instruments d'avaluació que tinguin en compte sobretot el procés d'ensenyament-aprenentatge. En aquest sentit, la fase més important és la de l'avaluació formativa.

5.- Llengua i valors: eixos vertebradors del TAE

5.1.- Objectius generals

- Proporcionar les competències lingüístiques, en les quatre habilitats de comprensió i expressió oral i escrita o, dit d'una altra manera, capacitar-los lingüísticament per poder-se incorporar al sistema educatiu i a la societat que els rep.
- Proporcionar l'adquisició del vocabulari curricular i dels continguts procedimentals de les diferents àrees (incloent-hi la utilització dels recursos de les TIC), per tal d'afavorir tant com sigui possible el seu procés d'escolarització.
- Proporcionar coneixements sobre el medi social i natural, posant èmfasi en els aspectes socials i culturals de la societat catalana.
- Proporcionar aprenentatges funcionals de l'àrea de matemàtiques.
- Afavorir l'anàlisi dels elements que conformen les societats actuals.
- Afavorir l'aprenentatge de valors democràtics en relació a la convivència i al respecte a la diversitat. En la nostra societat conviuen persones diferents segons les creences, la procedència, el sexe, les cultures, la situació personal... i a partir de *totes* aquestes diferències i del que tenim en comú, hem d'establir formes de convivència.
- Proporcionar l'adquisició dels coneixements, les estratègies i les habilitats que els ajudin a inserir-se en la societat. Això vol dir també adquirir les habilitats que són útils per a la vida quotidiana, conèixer, saber fer i saber ser i estar amb els altres.
- Afavorir el pensament crític.
- Afavorir pautes de comportament basades en el respecte: a sí mateix, als altres i a les normes de convivència.
- Desenvolupar les habilitats necessàries per viure en una societat diferent a la que tenen com a referència, actuant d'una manera cívica i responsable.

5.2.- Metodologia

Partim d'un plantejament interdisciplinari, en el qual la llengua es considera la matèria transversal de tot el currículum.

Aprendre llengua vol dir aprendre a entendre, a llegir, a parlar i a escriure.

Les primeres sessions es desenvolupen al voltant d'aquelles funcions lingüístiques més usals i van encaminades a proporcionar unes estructures i un vocabulari que nosaltres anomenem de supervivència. Amb això es pretén possibilitar des del primer moment que l'alumnat es pugui valer en les situacions comunicatives que es produeixen dins de l'aula. Inicialment es treballen les funcions lingüístics següents (amb els exponents i nocions lingüístics corresponents):

- Establir contactes personals: com et dius?, quants anys tens?, de quin país ets?
- Demanar i donar informació sobre activitats quotidianes (a l'institut, al carrer): quin dia és avui?, a quina hora...?, on és...?
- Demanar objectes: tens...?, vols...?, em deixes...?
- Expressar preferències: t'agrada...?
- Demanar i donar ordres i instruccions: com es diu...?, puc...?, pots...?

D'aquesta manera el català es converteix en la llengua de comunicació entre els alumnes.

A l'hora de treballar aquestes estructures comencem amb frases curtes que consisteixen en una oració simple amb paraules senzilles i l'objectiu és acabar amb oracions compostes de frases més complexes.

Quan ja hem aconseguit poder-nos comunicar, encara que sigui precàriament, comencem a treballar d'una altra manera. La metodologia que sembla més adequada és la que es basa en el treball per tasques. En primer lloc, és una metodologia motivadora, ja que ens permet partir de les necessitats i els interessos dels alumnes. A més, ens permet implementar l'enfocament comunicatiu de l'aprenentatge de les habilitats lingüístiques. Això no vol dir que en determinats moments no es plantegin activitats paral·leles, que possibilitin l'aprenentatge de determinats continguts lingüístics que necessitem en les situacions comunicatives. Aquest seria el cas d'algunes activitats de lectoescriptura, de gramàtica o d'ortografia.

Tant si el treball que realitzem és a partir d'un projecte que ha sorgit de l'interès dels alumnes i s'ha consensuat o es parteix d'un centre d'interès proposat per les professores, l'esquema que s'utilitza per elaborar cadascuna de les seqüències didàctiques és el següent:

- Seleccionar els temes o centres d'interès sobre els quals elaborem la seqüència didàctica
- Seleccionar els objectius i els continguts
- Dissenyar/seleccionar les activitats que es duran a terme (s'han de correspondre amb els objectius previstos)
- Avaluar

Com a eix transversal, el tractament dels valors ha d'estar implícit en els continguts curriculars, en el plantejament de les activitats d'ensenyament-aprenentatge, en l'organització del grup i en l'acció tutorial. A més, les activitats que s'acostumen a programar per a treballar-los (debats, pel·lícules...) demanen un domini de les habilitats lingüístiques que, especialment al principi, no són a l'abast dels alumnes d'incorporació tardana (s'ha de dir, però, que el grau de comprensió d'aquest alumnes avança molt ràpidament i aviat és possible comunicar idees prou complexes). Per això i perquè aquests alumnes estan en un procés de descobriment d'una realitat nova, no hi pot haver contradicció entre allò que prediquem i allò que fem. En tot cas, l'actitud que mostra el professor i l'enfocament didàctic que fa de les matèries conformen un estil d'ensenyament i són un element bàsic en el tipus de convivència que es crea dins de l'aula.

6.- Àrees no lingüístiques

La programació inclou les àrees de Llengua catalana, Ciències socials, Ciències naturals, Matemàtiques i Tutoria. Per raons d'espai no ens és possible explicar quins són els temes que es treballen en cada una de les àrees però sí cal fer algunes consideracions sobre els continguts i l'enfocament didàctic de les àrees no lingüístiques:

- Les matemàtiques es plantegen des del punt de les habilitats instrumentals bàsiques, ja que es pot donar el cas d'alumnes amb una escolaritat deficient o pràcticament inexistent que no dominen les operacions. En el cas dels alumnes que tenen un nivell adequat d'aquesta disciplina, l'objectiu és proporcionar el vocabulari curricular de matemàtiques en llengua catalana i seguir, tant com sigui possible, la programació del nivell que cursen en el seu institut de procedència.
- En el cas de les Ciències socials i de les Ciències naturals hi ha un primer objectiu que també podem qualificar d'instrumental: es tracta de proporcionar un coneixement suficient del vocabulari curricular i dels procediments perquè els alumnes es puguin incorporar de la millor manera possible a l'aula ordinària. L'altre objectiu bàsic és proporcionar un coneixement d'un medi social i natural que, en molts aspectes, desconeixen. En aquest sentit, vam comprovar que el criteri més adient era fer un plantejament de global-local i, a partir d'aquí, seqüenciar els continguts. Per una banda, cal tenir en compte que dins de l'aula conviuen alumnes de diferents continents que tot just arriben a un continent nou: això ens permet treballar continents i països. Per una altra, els alumnes estan molt motivats per conèixer allò que és més proper i que, alhora, és una novetat. Així, per exemple, en el cas de les Ciències socials es treballa primer la Terra, els continents i els països de procedència dels alumnes i cada cop que arriba un

alumne nou s'aprofita per recuperar o ampliar aquesta informació. Paral·lelament, es desenvolupa la seqüència Sant Martí de Provençals (districte/barri) - Barcelona - Catalunya - l'àmbit de la Mediterrània, que ens permet integrar els continguts de geografia i d'història.

- L'àrea de tutoria ocupa una hora setmanal. Amb la intenció de donar resposta a les necessitats de l'alumnat i facilitar la seva integració, aquest espai es dedica prioritàriament a explicar l'ordenació del sistema educatiu a Catalunya, l'organització i funcionament dels centres educatius i a fer el seguiment de les matèries i activitats (sortides, festes) que fan als centres de procedència. També s'introdueixen hàbits d'ordre i organització (classificació de les activitats per matèries, ús de l'agenda, planificació de la feina), que poden ser nous per a aquests alumnes. En relació a aquests continguts, la tutoria s'estructura en funció dels centres de procedència i amb un enfocament individualitzat. Una part del temps assignat a aquesta àrea es dedica a l'assemblea de classe.

7.- Valoració

La valoració que fem de la nostra experiència al TAE de Sant Martí és positiva.

L'organització d'aquest recurs determina que el grup estigui atès per dues professores que imparteixen tot el currículum. Considerem que això facilita el plantejament interdisciplinari de les matèries i que possibilita insistir en els processos i en l'adquisició d'habilitats instrumentals.

A partir de la nostra experiència, creiem que el treball cooperatiu és un element important per aconseguir els objectius del TAE. Ajuda a establir un clima que, a més de facilitar l'aprenentatge de les habilitats lingüístiques, permet treballar els valors d'una manera vivencial. D'altra banda, en un clima de col·laboració podem atendre millor els alumnes que comencen o que progressen més lentament.

Al llarg del curs vàrem fer diverses sortides en relació a les diferents àrees i per donar a conèixer els recursos que ofereix l'entorn (centre cívic, biblioteca...). Creiem que són un recurs didàctic molt adequat, ja que obtenen una bona resposta per part de l'alumnat, són un element motivador a partir del qual es poden treballar diferents continguts i permeten als alumnes accedir a la realitat des de perspectives diferents.

En definitiva, considerem que el TAE és un recurs d'acollida adequat per alumnes d'incorporació tardana perquè proporciona, d'una manera intensiva, coneixements i habilitats socials que ajuden l'alumne a incorporar-se al sistema escolar i a la societat del país d'arribada.

8.- BIBLIOGRAFIA

-ALBACETE, C i altres (2000): *Enseñar y aprender la democracia*, Síntesis Educación, Madrid.

-ARENAS, J. (2000): *Les Noves Migracions, Societat, Escola i Llengua*, Claret, Barcelona.

-BERSTEIN, B. (1990): *Poder, educación y conciencia. Sociología de la transmisión cultural*, El Roure, Barcelona.

-*Identificació de les Competències Bàsiques en l'Ensenyament Obligatori* (2000): Generalitat de Catalunya, Govern de les Illes Balears, Gobierno de Canarias, Barcelona.

-*Instruccions de la Secretaria General relatives a l'organització i funcionament dels Tallers d'Adaptació Escolar i Aprenentatges Instrumentals Bàsics* (4/7/2001): Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament.

-LLOBERA, M. I altres (1999): *Reflexions i Propostes per al Tractament de les Llengües en els Centres d'Ensenyament*, Moll, Mallorca.

-*Programació de Llengua catalana per a alumnat d'incorporació tardana (nivell llindar) – Unitats didàctiques*. Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament, Direcció General d'Ordenació Educativa, Servei d'Ensenyament del Català.

-*Nivell llindar per a escolars de 8 a 14 anys* (1995): Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament, Barcelona.

-SIGUAN, M. (coord.) (1990): *La escuela y la migración en la Europa de los 90*, ICE UB/Horsori, Barcelona.

-SIGUAN, M. (coord.) (1995): *La enseñanza de la lengua por tareas*, ICE UB/Horsori, Barcelona.

-STEPHENSON, J (2001): *Los valores en la educación*, Gedisa, Barcelona.

-*Tallers d'Adaptació Escolar per a l'alumnat d'incorporació tardana - Programació* (curs 1998-1999): Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament, Direcció General d'Ordenació Educativa, Servei d'Ensenyament del Català.